

Криворізький державний педагогічний університет

ІВАНОВА ІРИНА ВІКТОРІВНА

УДК 378.167.11:81'243

**КОНСТРУЮВАННЯ ЗМІСТУ ПІДРУЧНИКА З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДЛЯ
СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НЕМОВНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ НА
ОСНОВІ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ**

13. 00. 09 – теорія навчання

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Кривий Ріг – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті педагогіки НАПН України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Редько Валерій Григорович,
завідувач лабораторії навчання іноземних мов,
Інститут педагогіки НАПН України

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Гриньова Марина Вікторівна,
Полтавський національний педагогічний університет
ім. В.Г. Короленка,
завідувач кафедри педагогічної майстерності та
менеджменту

кандидат педагогічних наук, доцент
Коржова Людмила Сергіївна
Криворізький економічний інститут ДВНЗ „Київський
національний економічний університет імені Вадима
Гетьмана”,
завідувач кафедри української та іноземних мов

Захист дисертації відбудеться „14” жовтня 2010 року о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради 09.053.01 у Криворізькому державному педагогічному університеті за адресою: 50086, м. Кривий Ріг, просп. Гагаріна, 54, ауд.203.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Криворізького державного педагогічного університету (50086, м. Кривий Ріг, просп. Гагаріна, 54).

Автореферат розіслано „13” вересня 2010 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.Б. Штельмах

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Однією з характерних рис третього тисячоліття є те, що одночасно з глобалізацією суспільства відбувається процес формування фахівця нового типу. Його високий рівень конкурентоспроможності, професійна мобільність на ринку праці, готовність до ефективної реалізації потенційних можливостей залежать від якості освітньої підготовки. Одним із найважливіших завдань у формуванні нової національної інтелектуальної еліти у вищій школі є підготовка фахівців до багатокультурного професійного та особистісного спілкування з представниками країн іншої культури для того, щоб вони могли належним чином взаємодіяти, у тому числі на вербальному рівні, у культурному розмаїтті реальних професійних ситуацій. За таких умов актуальною стає проблема культурологічного спрямування процесу навчання.

Культурологічне спрямування системи навчання професійного іншомовного спілкування у вищих немовних навчальних закладах вимагає нового підходу. Оскільки “підхід” можна представити як стратегію, тоді доцільно говорити про культурологічний підхід до навчання професійного іншомовного спілкування студентів вищих немовних навчальних закладів. Під культурологічним підходом ми розуміємо навчання іноземної мови у контексті культури, де поряд із оволодінням мовою відбувається формування у студентів навичок культурного усвідомлення, засвоєння культурологічних знань і формування культурологічної компетентності.

Як засвідчує практика і власний педагогічний досвід, на сьогоднішній день у вищих немовних навчальних закладах культурологічний аспект навчання іншомовного спілкування здебільшого представлений країнознавчими матеріалами, проте вони не вичерпують поняття культурологічного навчання. У змісті навчання іноземних мов професійного спрямування, як правило, відсутнє навчання культури ділового спілкування, ведення бізнесу з іноземними партнерами, невербального спілкування, оволодіння культурними патернами, розуміння національної ментальності представників іншої культури, розуміння культурних реалій, фонові лексикони. Все це та інше складає зміст культурологічного підходу до навчання професійного іншомовного спілкування.

Успішне досягнення нових програмних цілей із дисципліни „Іноземна мова для професійного спілкування”, формування культурологічної компетентності майбутніх фахівців передбачає наявність якісно нових підручників. Особливої значущості набуває проблема конструювання змісту підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів на засадах культурологічного підходу.

Проблема конструювання змісту підручників не є новою у зарубіжній і вітчизняній дидактиці, оскільки їй присвячено численні наукові дослідження, що базуються на різних концептуальних підходах. Вона висвітлюється у наукових працях як дидактів В.П. Беспалька, Н.М. Буринської, Д.Д. Зуєва, Я.П. Кодлюк, В.П. Корнєєва, В.В. Краєвського, О.М. Лебедева, І.Я. Лернера, Ф. Жерара, К. Роежера, О.Я. Савченко, О.М. Топузова, М.І. Тупальського,

О.П. Околюєлова, С.Г. Шаповаленка та ін., так і авторів підручників з іноземних мов Н.П. Басай, І.Л. Бім, Р.Ю. Мартинової, Р.П. Мільруд, В.М. Плахотника, В.Г. Редька, Н.К. Скляренко та ін.

Проблема конструювання змісту підручника з іноземної мови на засадах культурологічного підходу ще не була предметом спеціального дослідження у вітчизняній дидактиці. На нашу думку, такий підхід до створення підручника для навчання студентів вищих немовних навчальних закладів професійного іншомовного спілкування дасть можливість забезпечити високий рівень сформованості не лише професійної іншомовної, а й культурологічної компетентності.

Усі ці чинники зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **„Конструювання змісту підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів на основі культурологічного підходу”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження є складовою науково-дослідної роботи лабораторії дидактики Інституту педагогіки АПН України з проблеми „Дидактичні засади формування і реалізації навчальних профілів” (державний реєстраційний номер 0105U007814) та лабораторії навчання іноземних мов Інституту педагогіки АПН України з проблеми „Лінгводидактичне забезпечення навчання іноземних мов в основній школі” (реєстраційний номер 0105U000326).

Тема дослідження затверджена рішенням ученої ради Інституту педагогіки АПН України (протокол №5 від 24.05.2007 р.) та узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології АПН України (протокол №7 від 25.09.2007 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити дидактичну модель конструювання змісту підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів на засадах культурологічного підходу.

Для досягнення мети дослідження передбачено розв'язання таких **завдань**:

1) проаналізувати питання, пов'язані з культурологічним підходом до навчання іноземної мови відповідно до новітніх наукових досліджень про культуру та взаємозв'язок культури і мови, Загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти, Типової програми навчання іноземних мов для професійного спілкування у вищих навчальних закладах, освітньо-кваліфікаційних характеристик фахівців спеціальностей „Економіка підприємства”, „Маркетинг”, „Документознавство та інформаційна діяльність”;

2) здійснити аналіз змісту чинних підручників з іноземної мови на предмет реалізації в них культурологічного підходу до навчання студентів професійного іншомовного спілкування;

3) виявити та обґрунтувати особливості добору та організації матеріалу в підручниках з іноземної мови для навчання студентів вищих немовних навчальних закладів професійного іншомовного спілкування з урахуванням основних положень культурологічного підходу;

4) розробити дидактичну модель конструювання змісту підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів на засадах культурологічного підходу та експериментально перевірити її ефективність;

5) підготувати рукопис підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів як ілюстрацію основних теоретичних положень проблеми, що досліджується, та рекомендації щодо конструювання змісту підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів на засадах культурологічного підходу.

Об'єкт дослідження – зміст навчання студентів вищих немовних навчальних закладів професійного іншомовного спілкування.

Предмет дослідження – дидактична модель конструювання змісту підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів на засадах культурологічного підходу.

В основу дослідження покладено **гіпотезу**, згідно з якою процес навчання професійного іншомовного спілкування буде здійснюватись на якісно новому рівні за умови успішного впровадження дидактичної моделі конструювання змісту підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів на засадах культурологічного підходу, підґрунтям для якої слугуватимуть такі положення:

- добір навчального матеріалу буде здійснюватися на основі ідеї одночасного навчання іншомовного спілкування та культури і охоплюватиме культурологічні категорії, характерні для професійних ситуацій: а) орієнтацію на теми і ситуації, пов'язані з культурою країни, мова якої вивчається, і рідною культурою; б) зміст підручника міститиме фонові та енциклопедичні культурологічні матеріали; в) у змісті підручника буде наявний культурологічно маркірований мовний матеріал;

- культурологічний підхід до навчання студентів професійного іншомовного спілкування буде реалізовано як у текстовому, так і позатекстовому компонентах підручника: а) пріоритети у використанні автентичних текстів як основних професійно спрямованих інформаційних навчальних матеріалів підручника; б) широке використання культурологічних коментарів як додаткових пояснювальних текстів; в) спрямування завдань підручника на формування культурологічної компетентності студентів; г) використання автентичних прагматичних матеріалів як наочності.

Теоретико-методологічною основою дослідження є: Державна національна програма „Освіта: Україна ХХІ століття”; Національна доктрина розвитку освіти; Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти; Типова програма навчання іноземних мов для професійного спілкування у вищих навчальних закладах; методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України щодо структури, змісту та обсягів підручників і навчальних посібників для вищих навчальних закладів та освітньо-кваліфікаційні характеристики фахівців, затверджені Міністерством освіти і науки України; наукові дослідження про культуру та взаємозв'язок культури і мови (Н.М. Бібік, М.І. Бурди, Н.М. Буринської, В.С. Біблер, Є.М. Верещагіна, В.О. Калініна,

В.Г. Костомарова, О.О. Першукової, В.В. Сафонової, Г.Д. Томахіна, М. Бірама, К. Крамш, Г. Нойнера, Л. Уайта); концепції культуровідповідної підготовки фахівців (Р.Р. Агадулліна, А.П. Валіцької, Ю.І. Пасова, В.В. Сафонової та ін.); дидактико-методичні засади сучасного підручникотворення (Ю.К. Бабанського, Н.П. Басай, В.П. Беспалька, І.Л. Бім, Н.М. Буринської, С.У. Гончаренка, Г.М. Донського, Ф. Жерара, Д.Д. Зуєва, І.Д. Зверєва, В.В. Краєвського, О.М. Лебедева, І.Я. Лернера, Я.П. Кодлюк, В.В. Ощепкова, В.М. Плахотника, В.Г. Редька, К. Роежера, О.Я. Савченко, М.І Тупальського, О.П. Околелова); основні положення компетентнісного підходу (Н.М. Бібик, І.О. Зимньої, В.О. Калініна, О.І. Локшиної, Р.П. Мільруд, О.В. Овчарук, О.Я. Савченко та ін.). З метою визначення змісту професійно-орієнтованого підручника з іноземних мов з урахуванням культурологічного підходу використовувались праці А.Р. Арутюнова, А.Л. Бердичевського, М.О. Богатирьової, Н.Ф. Бориско, В.В. Краєвського, К.В. Кричевської, І.Я. Лернера, Г.П. Мільруд, С.Ю. Ніколаєвої, О.В. Носонович, Ю.І. Пасова.

Методи дослідження. Для досягнення визначеної мети і розв'язання поставлених завдань передбачається використання таких теоретичних та емпіричних методів дослідження: а) *теоретичні*: метод теоретичного аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення та систематизації наукової літератури з дидактики, філософії та культурології – для збору вихідної інформації з проблеми, що досліджується, та визначення понятійного апарату; вивчення вимог нових державних документів, які регламентують мовну політику в Україні з цього питання, аналіз змісту освітньо-кваліфікаційних характеристик та освітньо-професійних програм з метою визначення змісту навчання професійного іншомовного спілкування; функціонально-цільовий аналіз навчального матеріалу підручників з іноземної мови для вищих немовних навчальних закладів – для розроблення критеріїв оцінювання підручників на предмет реалізації в них культурологічного підходу; б) *емпіричні*: констатувальний, розвідувальний і формувальний експерименти – для перевірки ефективності дидактичної моделі конструювання змісту підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів на засадах культурологічного підходу; спостереження за процесом викладання іноземної мови, опитування студентів, інтерв'ю з викладачами і студентами з метою отримання фактичних даних про стан досліджуваної проблеми на практиці та аналізу проміжних показників та остаточних результатів експериментального навчання.

Експериментальна база дослідження. Дослідження здійснювалося на базі кафедри іноземних мов Східноєвропейського університету економіки і менеджменту (м. Черкаси), економічного факультету Навчально-наукового інституту економіки і права Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького, кафедри загальнонаукових гуманітарних дисциплін Вінницького інституту економіки Тернопільського національного економічного університету та кафедри романо-германської філології Хмельницького національного університету. У дослідженні брали участь 387 студентів і 15

викладачів зазначених вищих навчальних закладів, а також 134 працівники фірм і компаній, які займаються зовнішньоекономічною діяльністю.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- *уперше узагальнено* способи та форми реалізації культурологічного підходу у змісті підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів, *уперше визначено* поняття „професійна іншомовна культурологічна компетентність”. На основі визначених способів розроблено та теоретично обгрунтовано дидактичну модель конструювання змісту підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів на засадах культурологічного підходу.;

- *уточнено та поглиблено* сутність і зміст понять „культурологічні аспекти навчання іншомовного спілкування”, „культурологічний підхід до навчання професійного іншомовного спілкування”; „зміст навчання професійного іншомовного спілкування”; „культурологічні вміння”;

- *подальшого розвитку* набули положення теорії підручника як основного засобу навчання, критерії аналізу й оцінювання підручників з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що розроблена та експериментально перевірена модель конструювання змісту підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів на засадах культурологічного підходу може бути використана під час підготовки підручників і навчальних посібників для навчання студентів професійного іншомовного спілкування. Сформульовані в роботі рекомендації валідні на чотири іноземні (англійську, німецьку, іспанську, французьку) мови.

Результати дослідження впроваджено в практику навчання Східноєвропейського університету економіки і менеджменту (м. Черкаси) (довідка №223 від 23.11.2009 р.), Навчально-наукового інституту економіки і права Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького (довідка №134/03 від 22.10.2009 р.), Вінницького інституту економіки Тернопільського національного економічного університету (довідка №107 від 20.10.2009 р.), Хмельницького національного університету (довідка №109/1 від 12.01.2010 р.)

Організація та основні етапи дослідження. Дослідження здійснювалось у три етапи протягом 2005–2010 років:

На першому етапі (2005–2006 рр.) з’ясовувався стан досліджуваності проблеми, формувалася гіпотеза; аналізувалися погляди вчених на поняття „культурологія” та „культура”; уточнювалася сутність і структура понять „культурологічний підхід до навчання іноземних мов”, „компетентність”, „професійна культурологічна компетентність фахівця бізнес-сфери” „підручник”; вивчався досвід роботи вищих немовних навчальних закладів з питань підготовки фахівців бізнес-сфери до міжкультурного ділового спілкування; визначалися відповідні критерії, показники і рівні сформованості професійної іншомовної компетентності; розроблялася методика її діагностування; проводився констатувальний експеримент.

На другому етапі (2006–2007 рр.) вивчався зміст чинних підручників для навчання студентів професійного іншомовного спілкування; обґрунтовувалася дидактична модель конструювання змісту підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів на засадах культурологічного підходу, створювався авторський підручник “Business English Across Cultures”; проводився розвідувальний експеримент та здійснювалась корекція матеріалів підручника.

На третьому етапі (2007–2010 рр.) проводився формувальний експеримент; здійснювалась апробація підручника у вищих навчальних закладах України, аналізувалися та узагальнювались експериментальні матеріали, формулювалися висновки; розроблялися рекомендації щодо конструювання змісту підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів на засадах культурологічного підходу.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації оприлюднені на Міжнародній науково-практичній конференції „Сучасний менеджмент у виробництві та у гуманітарній діяльності” (Східноєвропейський університет економіки і менеджменту, Черкаси, 2005); звітній науковій конференції Інституту педагогіки АПН України (Київ, 2006); науково-практичній конференції „Засоби та методи електронного навчання в неперервній освіті” (Східноєвропейський університет економіки і менеджменту, Черкаси, 2006); Всеукраїнській науково-практичній конференції „Вища школа: поступ у майбутнє” (Черкаський національний університет ім. Б.Хмельницького, 2007); Міжнародній науково-практичній конференції „Сучасний менеджмент у виробництві та у гуманітарній діяльності” (Східноєвропейський університет економіки і менеджменту, Черкаси, 2007); щорічній науково-практичній конференції „Актуальні проблеми вищої професійної освіти України” (Національний авіаційний університет, Київ, 2008); науково-практичному семінарі „Пріоритетні напрями формування у студентів вищих навчальних закладів професійної іншомовної компетентності” (Чернігівський державний педагогічний університет, 2008), VI Міжнародній науково-практичній конференції „Сучасні педагогічні технології і освітні системи XXI століття (Кіровоградський інститут розвитку людини „Україна”, 2008), II міжвузівській науково-практичній конференції факультету цивільного захисту та техногенної безпеки (Академія пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля, 2009), Міжнародній науково-практичній конференції „Вища школа: удосконалення якості підготовки фахівців” (Черкаський національний університет ім. Б.Хмельницького, 2009)

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлено у 17 наукових працях, з них: 6 статей у фахових виданнях, затверджених ВАК України, 1 – у науковому виданні, 10 – у збірниках матеріалів і тез конференцій та у змісті підручника “Business English Across Cultures”.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків і списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 229 сторінок. Основний

текст викладено на 180 сторінках. Робота містить 18 таблиць, 6 рисунків, 5 діаграм, 11 додатків. Список використаних джерел налічує 303 найменування, із них 19 іноземною мовою. Авторський підручник видрукований окремою книгою на 194 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет і мету дослідження, сформульовано гіпотезу та завдання роботи, наведено дані щодо наукової новизни, теоретичного і практичного значення роботи, теоретичних і методологічних засад дослідження, структури роботи.

У **першому розділі** „Соціально-педагогічні передумови конструювання змісту підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів на засадах культурологічного підходу” розглянуто соціально-педагогічні передумови культурологічного спрямування процесу навчання професійного іншомовного спілкування у вищих немовних навчальних закладах. Висвітлено сутність поняття „зміст навчання студентів вищих немовних навчальних закладів професійного іншомовного спілкування”, виокремлено дидактико-методичні особливості створення підручників як засобів реалізації змісту навчання. Проаналізовано погляди вчених на поняття культурології та культури як провідної категорії культурологічного підходу.

У ході теоретичного аналізу філософської та педагогічної літератури розглядаються поняття: „культура” – як органічна частина цивілізації, система духовних цінностей, сума знань і досвіду, який дає змогу майбутнім фахівцям бути адекватними учасниками міжкультурної комунікації; „культурологічні вміння” – як інтелектуальні вміння, за допомогою яких здійснюється орієнтація в соціокультурній сфері, відбувається осмислення культурологічних категорій, формується уявлення про різноманітні аспекти культури і культуротворчої діяльності, визначаються принципи взаємозв'язку мови і культури, аналізуються, зіставляються, узагальнюються явища і факти у контексті культури; „культурологічний підхід” – як стратегія навчання, що забезпечує формування у студентів професійної іншомовної компетентності через сприйняття культури носія мови; „професійна іншомовна культурологічна компетентність фахівця бізнес-сфери” – як інтегрована професійно-особистісна характеристика фахівця, яка ґрунтується на сукупності компетенцій та предметних знань, умінь, навичок, досвіду та цінностей і передбачає його теоретичну і практичну готовність до здійснення професійної діяльності в умовах міжкультурної комунікації; „підручник” – як модель певної дидактичної системи навчання, засіб для засвоєння змісту освіти.

Дослідження історико-соціальних чинників культурологічного спрямування змісту навчання іноземних мов засвідчує, що вони мають давню історію: з середньовіччя, коли універсальні, загальні культурні знання засвоювалися разом із оволодінням граматичними формами латинської і грецької мов до сучасних концепцій лінгвокультурознавства

(В.П. Фурманової), культуротворчої школи (А.П. Валіцької) і культуровідповідної моделі професійної підготовки вчителя (Ю.І. Пасова).

У сучасній українській і зарубіжній науково-педагогічній літературі значна увага приділяється навчанню іншомовного спілкування одночасно з навчанням іншомовної культури. У процесі дослідження виявлено, що успішне розв'язання цього завдання можливе за умови використання культурологічного підходу до навчання іншомовного спілкування.

Здійснюючи аналіз культури як центральної категорії культурологічного підходу, виявлено існування різних тлумачень цього поняття, що не є тотожними. На цій підставі дослідження було спрямоване у площину людської життєдіяльності, яка охоплює матеріальні і духовні цінності та ціннісні орієнтації.

Проведений автором аналіз досліджень (зокрема, праць Г.О. Антипова, І.С. Баженової, М.В. Баришнікова, А.Л. Бердичевського, К. Крамша, І.Ю. Марковіної, Р.П. Мільруд, Г. Нойнера, Є.А. Подольської, П.В. Сисоєва, Ю.О. Сорокіна, О.Б. Тарнопольського, Г.Д. Томахіна та ін.) дозволив визначити та охарактеризувати культурологічні аспекти навчання іншомовного спілкування, а саме портрет країни, мова якої вивчається, фонові знання, ментальність, соціокомунікація, культурна спадщина та національні надбання.

У процесі дослідження проаналізовано підходи дидактів (В.В. Краєвського, О.П. Лещинського, О.С. Падалка, М.М. Скаткіна, та ін.) та методистів (І.Л. Бім, Н.І. Гез, Р.Ю. Мартинової, О.О. Миролубова, С.П. Шатілова та ін.) до визначення поняття „зміст навчання”. Сучасні вітчизняні та зарубіжні науковці розглядають його як таку категорію, що постійно розвивається і залежить від соціального замовлення суспільства.

Здійснено аналіз нормативних документів (рекомендацій та програмних документів Ради Європи стосовно основних положень мовної політики, програми з англійської мови для професійного спілкування, освітньо-кваліфікаційних характеристик спеціальностей „Маркетинг”, „Економіка підприємства”, „Документознавство та інформаційна діяльність”) у контексті завдань нашого дослідження та визначено знання, уміння та навички, необхідні майбутнім фахівцям для здійснення ефективного ділового спілкування.

З'ясовано, що компонентний склад професійної іншомовної культурологічної компетентності ще остаточно не оформився як стандартний модуль і продовжує бути предметом наукових суперечок і дискусій. Узагальнивши чинні погляди, нами визначені ті складові, які найповніше відповідають предмету дослідження, а саме: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісно-оцінювальний та емпатичний компоненти.

У процесі дослідження дидактико-методичних особливостей організації змісту підручника виявлено, що він тісно пов'язаний з дидактичними функціями і визначає його структуру. У зв'язку з цим нами визначені основні функції та обґрунтовано структуру підручника. З'ясовано, що підручник – це двокомпонентна структура, яка складається з: 1) текстового компонента, до складу якого входять основний, пояснювальний і додатковий тексти; 2)

позатекстового, який складається з апарату організації засвоєння, ілюстративного матеріалу, апарату орієнтування, здійснено прогнозування цих двох компонентів.

У другому розділі „Дидактичні основи конструювання змісту підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів на засадах культурологічного підходу” визначено й обґрунтовано дидактичну модель конструювання змісту підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів на засадах культурологічного підходу.

У дослідженнях з теорії підручника (зокрема, у працях А.Р. Арутюнова, В.П. Беспалька, І.Л. Бім, Н.Ф. Бориско, Д.Д. Зуєва, В.В. Краєвського, В.М. Плахотника, В.Г. Редька) проблема їх аналізу й оцінювання посідає одне з провідних місць. Дослідивши наявні в дидактиці погляди на роль аналізу й оцінювання навчальної літератури, проаналізувавши найвідоміші підходи і критерії, визначено найсуттєвіші критерії аналізу підручників на предмет реалізації в них культурологічного підходу до навчання професійного іншомовного спілкування. Це, по-перше, предметний критерій, що передбачає наявність тем і ситуацій, орієнтованих на культуру країни, мова якої вивчається; ситуацій – аналогів потенційно реального спілкування майбутніх фахівців бізнес-сфери з носіями мови, передусім з їхніми іншомовними партнерами; фонових та енциклопедичних культурологічних матеріалів; функціональних текстів; культурологічно маркірованого мовного матеріалу; коментарів культурологічного змісту та словників-довідників реалій; ілюстративного матеріалу культурологічного характеру; презентацію мовного матеріалу, який демонструє стилі спілкування і поведінки. По-друге, це процесуальний критерій, що передбачає наявність вправ на засвоєння і відтворення студентами стереотипів вербальної і невербальної поведінки в іншому культурному середовищі; завдань, спрямованих на зіставлення культур; творчих завдань проблемного характеру; організацію матеріалу підручника в такий спосіб, щоб забезпечити позитивну емоційну реакцію студентів, прагнення до спілкування з носіями іншої культури.

У процесі аналізу змісту чинних підручників для навчання студентів професійного іншомовного спілкування за переліченими вище критеріями виявлено, що культурологічний підхід реалізований в них не повною мірою, а відтак об'єктивно не може забезпечити рівень професійного іншомовного спілкування в межах, які потребує сьогодення. Це призвело до необхідності моделювання досліджуваного явища.

Задля теоретичного обґрунтування дидактичної моделі конструювання змісту підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів на засадах культурологічного підходу здійснено узагальнення різних визначень понять „модель”. Ми розглядаємо модель як складну багатокомпонентну категорію, що включає соціальне замовлення суспільства на рівень професійної майстерності сучасного випускника немовного навчального закладу, мету, компоненти професійної іншомовної

культурологічної компетентності, дидактичні умови її формування засобами підручника, вимоги до навчальних матеріалів підручника, засоби реалізації культурологічного підходу в його змісті, етапи організації процесу конструювання змісту підручника та результат (Див.: рис.1).

Як видно з рис. 1, соціальне замовлення суспільства на рівень професійної майстерності сучасного випускника немовного вищого навчального закладу спрямоване на підготовку компетентних фахівців бізнес-сфери, мета якої полягає у формуванні у студентів професійної іншомовної культурологічної компетентності, де основним засобом навчання має бути підручник. Для успішного та ефективного конструювання його змісту необхідний ряд педагогічних умов, які забезпечать досягнення поставленої мети. Це можливо за умови застосування комплексу підходів: *культурологічного, компетентнісного та комунікативно-діяльнісного*. Серед інших дидактичних умов виокремлюємо реалізацію культурологічного підходу у текстовому і позатекстовому компонентах підручника, здійснення опори на рідну культуру й орієнтацію на формування міжкультурної свідомості.

Проаналізувавши описані у педагогічній літературі загальнодидактичні вимоги до створення підручників та розглянувши їх у розрізі теми нашого дослідження, ми виокремили вимоги, дотримання яких вважаємо необхідним у процесі конструювання змісту підручника з іноземної мови на засадах культурологічного підходу. Такими вимогами є: поєднання предметного і процесуального аспектів підручника, автентичність навчальних матеріалів, їх актуальність, типовість, контрастивність, узгодженість і позитивний потенціал, культуровідповідність ілюстрацій.

У результаті добору матеріалу підручника постала проблема добору **засобів** реалізації в ньому культурологічного підходу до навчання професійного іншомовного спілкування. До них ми включили автентичні тексти, прагматичні матеріали, культурологічний коментар, словники-довідники реалій, асоціограми, спеціально-організовану систему вправ і завдань, ілюстративний матеріал.

Ще один компонент моделі – це **етапи** організації процесу конструювання змісту підручника, серед яких ми виокремлюємо *ціль-функціональний, теоретичний, аналітико-синтетичний, змістовий, процесуальний, експериментально-коригувальний*.

Результатом застосування системи вищезазначених компонентів дидактичної моделі є досягнення мети – сформованість професійної іншомовної культурологічної компетентності майбутніх фахівців бізнес-сфери.

У процесі дослідження складових репрезентованої дидактичної моделі з'ясовано, що реалізація культурологічного підходу у змісті підручника з іноземної мови передбачає, по-перше, включення до його предметного змісту культурологічної інформації, по-друге, забезпечення поступового

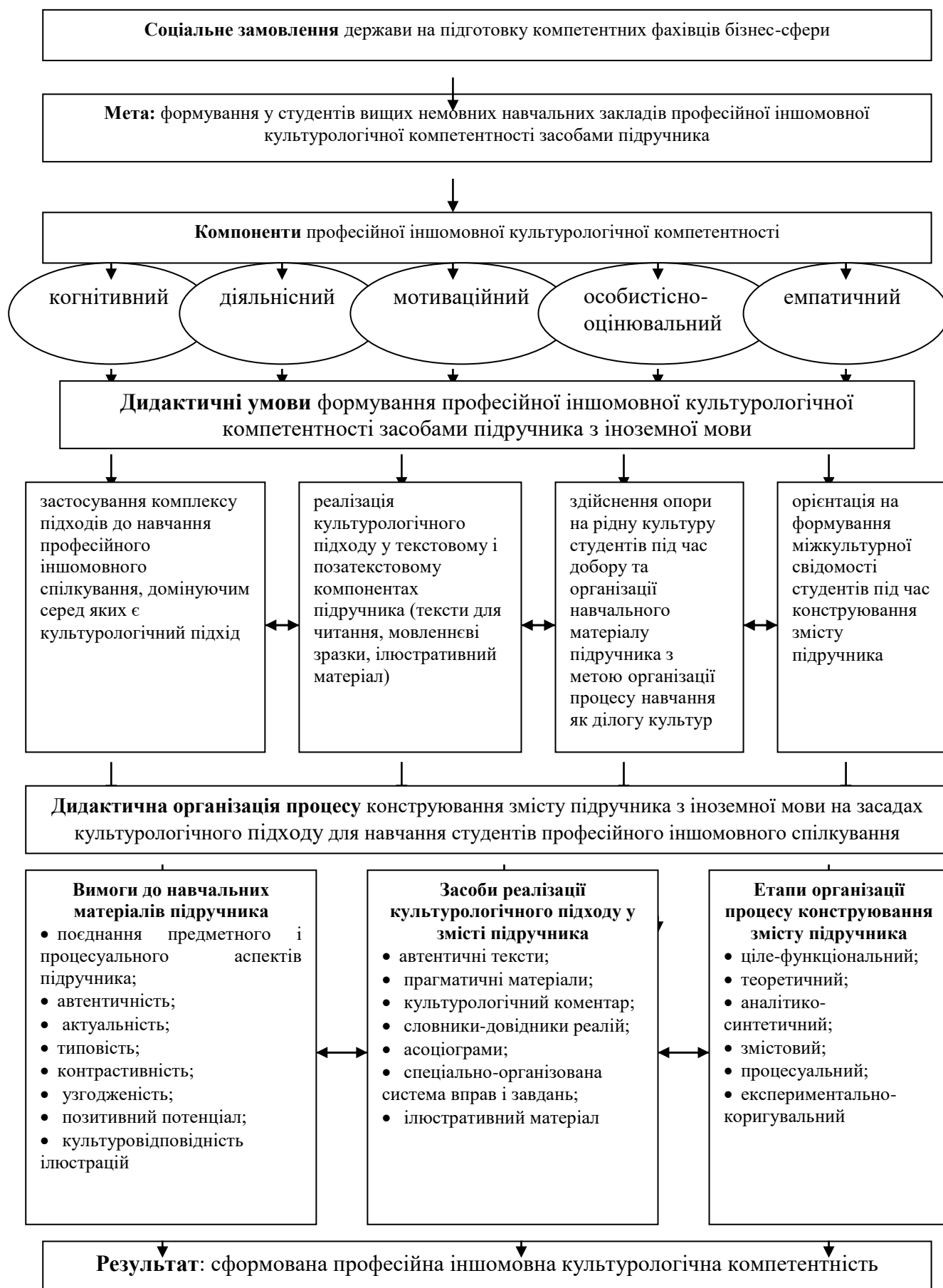

Рис. 1. Дидактична модель конструювання змісту підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів на засадах культурологічного підходу

формування у студентів готовності до вербального і невербального міжкультурного спілкування, які повинні базуватись на темах культури мови, поведінки, ведення бізнесу, необхідних для майбутнього фахівця бізнес-сфери.

У третьому розділі „Експериментальна перевірка ефективності дидактичної моделі конструювання змісту підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів на засадах культурологічного підходу” описано процес організації та хід експериментального навчання, апробовано авторський підручник; висвітлено результати перевірки ефективності дидактичної моделі конструювання змісту підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів на засадах культурологічного підходу, представлено рекомендації щодо конструювання змісту підручника на засадах культурологічного підходу.

Результативність розробленої дидактичної моделі перевірялася за мотиваційним, когнітивним, діяльнісним, особистісно-оцінювальним та емпатичним критеріями.

Організація експериментального навчання складалася з констатувального, розвідувального і формувального етапів експерименту щодо впровадження розробленої дидактичної моделі.

Констатувальний експеримент підтвердив, що багато труднощів під час навчання професійного іншомовного спілкування викликають такі ситуації ділової комунікації, як налагодження особистих контактів, працевлаштування, написання ділових листів, розмови по телефону, проведення зустрічей, переговорів, поїздка у відрядження тощо. Ця обставина змушує звернути особливу увагу на формування у студентів немовних вищих навчальних закладів, майбутніх фахівців бізнес-сфери, професійної іншомовної культурологічної компетентності.

Проведений у 2006 році на базі Східноєвропейського університету економіки та менеджменту (м. Черкаси) вхідний діагностичний зріз дозволив визначити вихідний рівень сформованості професійної іншомовної культурологічної компетентності майбутніх фахівців бізнес-сфери. За результатами констатувального експерименту ми встановили, що домінуючий рівень сформованості професійної іншомовної культурологічної компетентності студентів на початку експериментальної роботи виявився низьким (57,9%) за багатьма параметрами.

Розвідувальний експеримент, мета якого полягала у первинній апробації підручника “Business English Across Cultures”, проводився у 2006–2007 навчальному році у Східноєвропейському університеті економіки і менеджменту (м. Черкаси) і складався з двох етапів. Матеріалом для експериментального навчання на 1-ому етапі слугували окремі тематичні модулі авторського підручника. Наприкінці першого етапу був проведений контрольний зріз з метою перевірки валідності його матеріалів. Узагальнення результатів розвідувального експерименту здійснювалося за допомогою методики В.П. Беспалька. За результатами тестування з'ясували, що студенти не досягли

очікуваного рівня коефіцієнта засвоєння навчального матеріалу, який вважається достатнім ($\geq 0,7$), максимум – 1,0. Шляхом детального аналізу відповідей студентів у тесті були виявлені недостатньо засвоєні студентами навчальні елементи підручника.

Після внесення коректив до попередніх і вдосконалення наступних тематичних модулів був проведений 2-й етап розвідувального експерименту. Він проходив на тій самій експериментальній базі у тих самих експериментальних групах в 2-му семестрі 2006-2007 навчального року. Протягом першого року розвідувального експерименту нами було апробовано всі тематичні модулі підручника (ксерокопійовані матеріали) і зроблені необхідні правки. У кінці навчального року було проведено контрольний зріз. Зазначимо, що за коефіцієнтом Π були досягнуті вищі показники: за результатами підсумкового тестування вони дорівнювали в середньому 0,72.

Крім діагностування рівня засвоєння матеріалу підручника, проводився моніторинг динаміки формування професійної іншомовної культурологічної компетентності студентів. Порівнюючи дані з результатами вхідного діагностичного зрізу, констатуємо позитивну динаміку змін за всіма критеріями.

Після внесення всіх коректив нами була завершена підготовка підручника як цілісного продукту і впроваджено його в навчальний процес Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Також було вирішено здійснити його апробацію в умовах інших вищих немовних навчальних закладів. Формувальний експеримент проходив протягом 2007–2008 навчального року у Вінницькому інституті економіки Тернопільського національного економічного університету, Навчально-науковому інституті економіки і права Черкаського національного університету і Хмельницькому національному університеті.

На початку і наприкінці формувального експерименту було проведено діагностування показників сформованості професійної іншомовної компетентності за методиками, використаними нами під час розвідувального експерименту.

Таблиця 1

Показники рівнів сформованості професійної іншомовної культурологічної компетентності на початку і наприкінці формувального експерименту

Рівні	Початок						Кінець					
	ЕГ 3		ЕГ 4		ЕГ 5		ЕГ 3		ЕГ 4		ЕГ 5	
	Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%
Високий	4	17,4	3	10,7	5	23,8	10	43,5	8	28,6	8	38,0
Середній	8	34,8	11	39,3	7	33,3	10	43,5	16	57,1	11	52,4
Низький	11	47,8	14	50,0	9	42,9	3	13,0	4	14,3	2	9,6
Усього	23	100	28	100	21	100	23	100	28	100	21	100

Підсумкове тестування з метою визначення коефіцієнта рівня засвоєння матеріалу підручника виявило, що в усіх експериментальних групах був досягнутий запланований рівень показника засвоєння P : в середньому він склав 0,77. Після обробки результатів ми отримали узагальнені дані про сформованість професійної іншомовної культурологічної компетентності майбутніх фахівців бізнес-сфери наприкінці формувального експерименту (табл. 1 та рис. 2), аналіз яких засвідчує збільшення кількості студентів з високим і середнім рівнями.

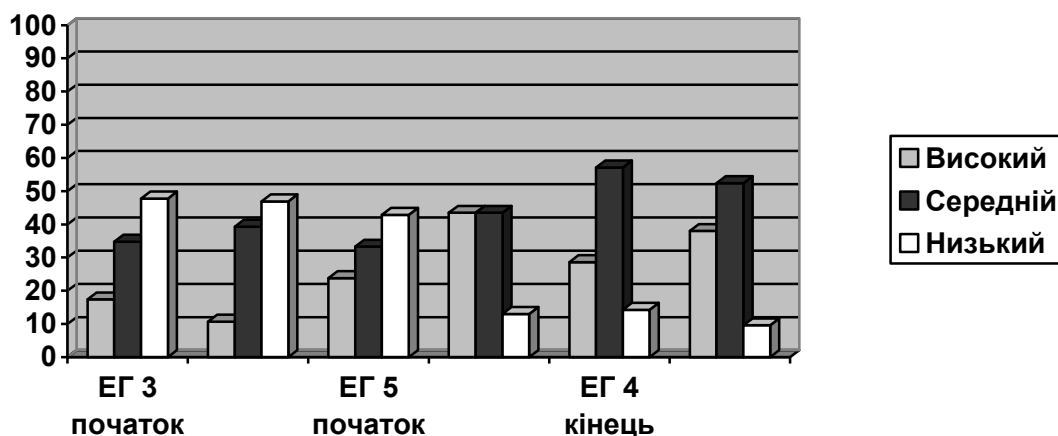

Рис. 2. Динаміка сформованості професійної іншомовної культурологічної компетентності студентів на початку і наприкінці формувального експерименту

Результати розвідувального і формувального експериментів свідчать про ефективність запропонованої нами дидактичної моделі конструювання змісту підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів на засадах культурологічного підходу.

ВИСНОВКИ

Узагальнення отриманих у ході дисертаційного дослідження результатів дозволяє зробити такі **висновки**:

1. Аналіз літературних джерел з досліджуваної проблеми показав, що виконання соціального замовлення держави на підготовку компетентних фахівців бізнес-сфери передбачає формування у них професійної іншомовної культурологічної компетентності, тобто навчання професійного іншомовного спілкування одночасно з навчанням культури. Контент-аналіз понять „культура”, „культурологічні аспекти навчання”, „культурологічний підхід” дав можливість визначити сутність культурологічного підходу до навчання іншомовного спілкування. Зроблено висновок про необхідність обґрунтування нової стратегії навчання іншомовного спілкування, а саме культурологічного підходу.

У процесі теоретичного вивчення філософських досліджень культури виявлено основні культурологічні аспекти навчання іншомовного спілкування,

до яких належать: *культурологічний портрет країн, мова яких вивчається* (знання про територію, населення і його етнічний склад, державний прапор, столицю, офіційні мови, грошові одиниці, державний устрій, географічні і природні умови, клімат, основні засоби масової інформації, основні свята країн, мова яких вивчається); *соціокомунікація* (сукупність прийомів і засобів усної і писемної передачі інформації представниками певної культури або субкультури); *фонові знання* (знання про країну та її культуру, відомі всім жителям певної країни); *ментальність* (спосіб мислення представників певної культури або субкультури, який визначає їх поведінку і очікування подібного з боку інших); *національні надбання і культурна спадщина* (такі культурні напрями, як наука і мистецтво, історія й релігія, національні визначні місця, історико-культурні пам'ятки).

Проаналізовано зміст навчання професійного іншомовного спілкування з позицій культурологічного підходу та доведено, що досягти основної мети навчання іноземної мови у вищих немовних навчальних закладах неможливо без формування у студентів професійної іншомовної культурологічної компетентності. Професійна іншомовна культурологічна компетентність нами визначена як багатокомпонентне утворення, що включає *мотиваційний* (мотиви та потреби), *когнітивний* (знання мови, культури, фаху), *діяльнісний* (навички, уміння, досвід), *особистісно-оцінювальний* (професійні якості, самооцінка, самоаналіз), *емпатичний* (готовність до спілкування, позитивне ставлення до культури, толерантність) компоненти.

2. Аналіз змісту чинних підручників з іноземної мови як основного засобу навчання свідчить про те, що вони містять автентичні матеріали, які презентують знання за фахом і зовсім не містять або передбачають незначний обсяг інформації про культуру країни, мова якої вивчається. У них відсутні матеріали та завдання, спрямовані на формування у студентів фонових культурологічних знань, пов'язаних із національними звичаями та традиціями, ментальністю носіїв мови, що вивчається, культурною спадщиною та національними надбаннями.

3. На основі аналізу змісту чинних підручників з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів уточнено, що підручник є носієм культурологічної інформації. Пріоритетним джерелом засвоєння іншої лінгвокультури визначено тексти. Доведено, що ефективне навчання різноманітних культурологічних категорій може бути реалізоване у підручнику за допомогою спеціально розробленої системи вправ і завдань. Найбільш адекватними для реалізації нашої проблеми є вправи і завдання, які характеризуються такими показниками: культурологічна цінність; автентичність матеріалів, на яких будуються вправи; загальновідомість серед носіїв мови реалій, включених до вправ; комунікативність; вмотивованість; інформативність; врахування впливу рідної культури. Розглянуто роль ілюстративного матеріалу, який може слугувати носієм культурологічної інформації, вдалим і ефективним способом семантизації культурологічно-маркованої лексики та невербальних засобів спілкування.

4. Розроблено дидактичну модель конструювання змісту підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів на засадах культурологічного підходу. Запропонована дидактична модель окреслила *дидактичні умови*, за яких здійснюється формування у студентів професійної іншомовної культурологічної компетентності засобами підручника.

Дослідження проблеми підручникотворення уможливило визначення *вимог* до навчальних матеріалів підручника, сконструйованого на засадах культурологічного підходу, а саме: поєднання предметного і процесуального аспектів підручника, автентичність, актуальність, типовість, контрастивність, узгодженість, позитивний потенціал, культуровідповідність ілюстрацій.

На основі цих вимог визначено *засоби* реалізації у підручнику культурологічного підходу до навчання професійного іншомовного спілкування (автентичні тексти, прагматичні матеріали, культурологічний коментар, словники-довідники реалій, асоціограми, спеціально організована система вправ і завдань, ілюстративний матеріал) та *етапи* організації процесу конструювання змісту підручника (ціле-функціональний, теоретичний, аналітико-синтетичний, змістовий, процесуальний та експериментально-коригувальний).

Визначено критерії оцінювання та характеристики рівнів сформованості професійної іншомовної культурологічної компетентності студентів. Ці критерії покладено в основу шкал дескрипторів під час виконання різних видів мовленнєвої діяльності. Результати експериментального навчання засвідчили ефективність запропонованої дидактичної моделі – коефіцієнт ефективності склав 0,77 при максимумі 1,0 (за теорією В.П. Беспалька).

5. Сформульовані у дидактичній моделі вимоги, умови, засоби та етапи враховано під час конструювання змісту підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів.

На основі проведеного дослідження та отриманих результатів сформульовано рекомендації, що відображають організаційні процедури, пов'язані з реалізацією культурологічного підходу у змісті підручника з іноземної мови. Насамперед це орієнтація на автентичне міжкультурне спілкування, забезпечення об'єктивної картини іншокультурної реальності, добір і організацію навчального матеріалу підручника з урахуванням професійно значущих ситуацій, фонових знань, лексики з культурним компонентом, яка широко використовується в бізнес-сфері.

Запропонована дидактична модель та розроблені рекомендації можуть бути використані під час конструювання змісту підручників для навчання професійного іншомовного спілкування студентів вищих немовних навчальних закладів різного профілю.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів проблеми конструювання змісту підручника з іноземної мови на засадах культурологічного підходу. Отримані результати свідчать про необхідність подальшого розв'язання проблеми, перспективними напрямками якої є:

- вивчення особливостей культурологічних аспектів навчання

- професійного іншомовного спілкування;
- дослідження можливостей формування професійної культурологічної компетентності засобами інших дисциплін;
- наукове обґрунтування педагогічних умов культурологічної підготовки майбутніх фахівців бізнес-сфери;
- створення підручників на засадах культурологічного підходу для студентів, які навчаються за спеціальностями „Туризм і готельне обслуговування”, „Право” тощо.

Основні положення дисертаційного дослідження відображено в таких фахових виданнях:

1. Іванова І.В. Культурологічне оновлення процесу навчання студентів іншомовного професійного спілкування / І.В. Іванова // Вісник Черкаського університету. – Випуск 97 – Черкаси, 2007. – С. 99–103. – (Серія: Педагогічні науки.)
2. Іванова І.В. Критерії оцінювання підручників та навчальних посібників з іноземної мови на основі культурологічного підходу / І.В. Іванова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського: [зб. наук. праць]. – Випуск 23 [редкол.: М.І. Сметанський (голова) та ін.] – Вінниця: ПП „Едельвейс і К”, 2008. – С. 55–58. – (Серія: Педагогіка і психологія)
3. Іванова І.В. Культурологічний підхід до навчання іншомовного професійного спілкування / І.В. Іванова // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань: СПД Жовтий, 2008. – С. 79–84.
4. Іванова І.В. Формування культурологічної компетентності майбутніх фахівців бізнес-сфери у процесі навчання іншомовного професійного спілкування / І.В. Іванова // Вісник Черкаського університету. (Серія: Педагогічні науки). – Випуск 135 - Черкаси, 2008. – С. 43–47.
5. Іванова І.В. Реалізація культурологічного підходу до навчання студентів професійного іншомовного спілкування у вправах і завданнях підручника / І.В. Іванова // Педагогічна освіта: теорія і практика: збірник наукових праць. – Кам'янець-Подільський, 2009. – С. 130–134.
6. Іванова І.В. Діагностування сформованості професійної іншомовної культурологічної компетентності майбутніх фахівців бізнес-сфери / І.В. Іванова // Наукові записки: Психолого-педагогічні науки / Ніжинський держ. ун-т ім. М. Гоголя., [за заг. ред. Є.І. Коваленко]. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя. – 2009. – №3.–С. 217–221.

Положення дисертаційного дослідження відображено в інших публікаціях:

7. Іванова І. Сформувані інформаційне тло міжкультурної комунікації (Роль підручника з іноземних мов у оновленні змісту професійно орієнтованої освіти) / І.В. Іванова // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2008. – №1. – С. 46–50.

8. Іванова І.В. Використання інфокомунікаційних технологій – шлях до формування професійної компетенції майбутніх фахівців бізнес-сфери / І.В. Іванова // Сучасний менеджмент у виробництві та гуманітарній діяльності: тези Міжнародної наукової конференції. – Черкаси: СУЕМ, 2005. – С. 114.

9. Іванова І.В. До проблеми реалізації культурологічного підходу у змісті професійно спрямованого підручника з іноземної мови / І.В. Іванова // Матеріали звіт. наук. конф. Інституту педагогіки АПН України (3–4 квітня 2006 р.). – К.: Педагогічна думка, 2006. – С. 103–104.

10. Іванова І.В. До проблеми формування культурологічної компетентності у студентів вищих немовних навчальних закладів у процесі навчання іноземної мови професійного спрямування / І.В. Іванова // Засоби та методи електронного навчання в неперервній освіті: матеріали Міжвузівської науково-методичної конференції. – Черкаси: СУЕМ, 2006. – С. 26.

11. Іванова І.В. Дидактичні умови відбору змісту формування культурологічної професійної іншомовної компетентності у студентів немовних навчальних закладів / І.В. Іванова // Сучасний менеджмент у виробництві та гуманітарній діяльності: тези Міжнародної наукової конференції. – Черкаси: СУЕМ, 2007. – С. 96–97.

12. Іванова І.В. До проблеми культурологічного оновлення процесу навчання студентів іншомовного професійного спілкування / І.В. Іванова // Вища школа: поступ у майбутнє: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (25–26 квітня 2007 р.). – Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2007. – С. 86–87.

13. Іванова І.В. Способи репрезентації культурологічно-маркованого матеріалу у професійно орієнтованому підручнику з іноземної мови / І.В. Іванова // Пріоритетні напрями формування у студентів вищих навчальних закладів професійної іншомовної компетентності: матеріали науково-практичного семінару – Чернігів: Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2008. – С. 52–57.

14. Іванова І.В. До проблеми моделювання змісту підручника на основі культурологічного підходу до навчання / І.В. Іванова // Актуальні проблеми вищої професійної освіти України: матеріали науково-практичної конференції (20–21 березня 2008 р.) / За заг. ред. І.В.Лузік, О.М. Акмалдінової. – К. : НАУ, 2008. – С. 80–81.

15. Іванова І.В. Історична ретроспектива розвитку ідеї навчання іншомовного спілкування крізь призму культури / І.В. Іванова // Сучасні педагогічні технології і освітні системи XXI століття: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (30–31 жовтня 2008 р.): [відп. ред. О.М. Барно]. – Кіровоград: Вид-во КІРоЛ „Україна”, 2008. – С. 238–243.

16. Іванова І.В. До проблеми діагностування рівнів сформованості професійної культурологічної іншомовної компетентності / І.В. Іванова // Матеріали днів науки II міжвузівської науково-практичної конференції „Актуальні проблеми технічних та природничих наук у забезпеченні цивільного захисту”. – Черкаси: АПБ ім. Героїв Чорнобиля, 2009. – С. 205–206.

17. Іванова І.В. До проблеми формування професійних культурних якостей майбутніх фахівців бізнес–сфери у процесі навчання професійного іншомовного спілкування / І.В. Іванова // Вища школа: удосконалення якості підготовки фахівців: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (16–17 квітня 2009 р.). – Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2009. – С. 69–70.

АНОТАЦІЇ

Іванова І.В. Конструювання змісту підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів на основі культурологічного підходу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.09 – теорія навчання. – Криворізький державний педагогічний університет. – Кривий Ріг, 2010.

Дисертаційне дослідження присвячене теоретичному обґрунтуванню конструювання змісту підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів на основі культурологічного підходу та його практичному запровадженню. На основі аналізу наукових джерел визначені історико-соціальні чинники необхідності культурологічного спрямування змісту навчання професійного іншомовного спілкування та дидактико-методичні особливості організації змісту у підручнику.

Зміст підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів на основі культурологічного підходу охарактеризовано за допомогою дидактичної моделі, яка включає взаємопов'язані елементи: соціальне замовлення суспільства, мету, дидактичні умови формування професійної іншомовної культурологічної компетентності, вимоги до навчальних матеріалів підручника, засоби реалізації культурологічного підходу у його змісті, етапи організації процесу конструювання змісту підручника та результат.

У дисертації визначено положення, які є важливими для аналізу й оцінювання підручників з позицій культурологічного підходу; обґрунтовано критерії та показники рівнів сформованості професійної іншомовної культурологічної компетентності студентів та виокремлено рекомендації щодо конструювання змісту підручника на засадах культурологічного підходу.

Ключові слова: культура, культурологічний підхід, зміст навчання іншомовного спілкування, професійна іншомовна культурологічна компетентність, підручник, дидактична модель.

Іванова И.В. Конструирование содержания учебника по иностранному языку для студентов высших неязыковых учебных заведений на основе культурологического подхода. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.09 – теория обучения. – Криворожский государственный педагогический университет. – Кривой Рог, 2010.

Диссертационное исследование посвящено теоретическому обоснованию конструирования содержания учебника по иностранному языку для студентов высших неязыковых учебных заведений на основе культурологического подхода, а также его практическому внедрению. Исходя из анализа научных источников, определены историко-социальные предпосылки необходимости культурологической направленности содержания обучения профессиональному иноязычному общению и дидактико-методические особенности организации содержания в учебнике.

К путям обновления содержания обучения отнесены основные положения культурологического подхода, в котором раскрыты структура и содержание культурологических аспектов обучения иноязычному общению, свойства культурологических умений, функции подхода и способы его реализации в содержании учебника. Культурологический подход предусматривает обучение иностранному языку в контексте культуры, при котором одновременно с овладением языком происходит формирование у студентов навыков культурного осознания, усвоение культурологических знаний и формирование культурологической компетентности.

Профессиональная иноязычная культурологическая компетентность определяется как многокомпонентное образование, которое состоит из мотивационного (мотивы и потребности), когнитивного (знание языка, культуры, специальности), деятельностного (навыки, умения, опыт), личностно-оценивающего (профессиональные качества, самооценка, самоанализ), эмпатического (готовность к общению, положительное отношение к культуре, толерантность) компонентов.

В диссертационном исследовании выделены основные функции учебника и обосновано, что в его структуру входят текстовый и внетекстовый компоненты. На основе анализа научных трудов по теории учебника выделены критерии, которые являются важными для оценивания учебников для обучения студентов профессиональному иноязычному общению с позиций культурологического подхода. К ним относятся предметный и процессуальный критерии.

Содержание учебника по иностранному языку для студентов высших неязыковых учебных заведений на основе культурологического подхода охарактеризовано с помощью дидактической модели, которая включает взаимосвязанные элементы: социальный заказ общества; цель; дидактические условия формирования профессиональной иноязычной культурологической компетентности; требования к материалам учебника; средства реализации культурологического подхода в его содержании; этапы организации процесса конструирования содержания учебника и результат.

Эффективность разработанной автором дидактической модели подтверждается результатами эксперимента.

В диссертации обоснованы критерии и показатели уровней сформированности профессиональной иноязычной культурологической компетентности студентов, а также выделены рекомендации по

конструированию содержания учебника на основе культурологического подхода: ориентация на аутентичное межкультурное общение, обеспечение объективной картины иноязычной культурной реальности, выбор и организация материала учебника с учетом профессионально значимых ситуаций, фоновых знаний, лексики с культурным компонентом, которая широко используется в бизнес-сфере. Аутентичные и полуаутентичные тексты, прагматические материалы, культурологически направленные иллюстрации, ролевые игры, проблемные задания, культурологические комментарии, фоновые культурологические материалы и специально организованная система упражнений и заданий создает поликультурную среду в процессе обучения профессиональному иноязычному общению

Ключевые слова: культура, культурологический подход, содержание обучения иноязычному общению, профессиональная иноязычная культурологическая компетентность, учебник, дидактическая модель.

Ivanova I.V. Modelling the contents of an English coursebook for non-linguistic university students based on the culturological approach. – Manuscript.

The dissertation on gaining scientific degree of the Candidate of Pedagogy / speciality 13.00.09 – theory of teaching and learning. – Kryvyi Rih State Pedagogical University. – Kryvyi Rih, 2010.

The dissertation focuses on the acute problem of teaching and learning theory – theoretical substantiation of modelling foreign language coursebook contents for students of non-linguistic universities based on the culturological approach and its practical realization. As a result of the scientific sources analysis, the determination of historical-social grounds of culturological renewal of professional foreign language communication were outlined.

The foreign language coursebook contents for students of non-linguistic universities based on the culturological approach were characterized with the aid of the didactic model which comprises interlinked elements: social need of the society for the level of professionalism of modern non-linguistic university graduates; objectives; didactic conditions of teaching and learning; demands to the coursebook material; means of realization of the culturological approach in its contents; stages of foreign language culturological competence formation and the result.

Also worked out, substantiated and classified were the conditions which are very important for the analysis and evaluation of the culturologically based coursebook; proved are the criteria and results of the formed professional foreign language culturological competence of students; outlined were the recommendations on modelling contents of a professionally oriented coursebook based on the culturological approach.

Key words: culture, culturological approach, contents of foreign language communication teaching, professional foreign language culturological competence, coursebook, didactic model.

Іванова Ірина Вікторівна

**Конструювання змісту підручника з іноземної мови для студентів вищих
немовних навчальних закладів на основі культурологічного підходу**

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних
наук
за спеціальністю 13.00.09 – теорія навчання

Підписано до друку 05.05.2010.
Формат 60x90/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум.-др. арк. – 0,9. Авт. арк. – 0,9.
Тираж – 100 прим.

Друкарня СПД Щербенок С. Г.
Свідоцтво ДП № 126-р від 12.10.2004
вул. Рокоссовського, 5/3, м. Кривий Ріг, 50027
тел.: (0564) 92-20-77